ZEBO MIRZO SHE'RIYATIDA OKSYUMORONLARDAN FOYDALANISH MAHORATI

Niyozova Hulkar Jumaqul qizi
Navoiy davlat universiteti 1-bosqich doktoranti

Qabul qilindi: 20.12.2025
Ko'rib chiqildi: 22.12.2025
Tasdiqlandi: 23.12.2025

Kalit so'zlar:
Zebo Mirzo, she'riyat, oksyumoron, poetik mahorat, badiiy ifoda, emotsional ziddiyat, falsafiy mazmun, estetik go'zallik.

Annotatsiya. Ushbu tezis ishida Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlardan foydalanish uslubi va ularning poetik, estetik va falsafiy ahamiyati tahlil qilindi. Oksyumoronlar shoir ijodida nafaqat badiiy bezak, balki ichki dramatik ziddiyatlarni, hissiy kontrastlarni va falsafiy mazmunni ifodalash vositasi sifatida keng qo'llaniladi. Tadqiqot jarayonida shoirning turli she'rlaridan misollar keltirilib, oksyumoronlarning she'riy obraz va mazmunni boyitishdagi roli aniqlangan. Ish ilmiy yangiligi shundaki, u Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlardan foydalanish masalasini kompleks tarzda, til va badiiyat nuqtai nazaridan tahlil qiladi hamda zamonaviy o'zbek adabiyotida oksyumoronning poetik ahamiyatini ochib beradi.

Kirish. Adabiyot va san'atda tilning imkoniyatlaridan samarali foydalanish ijodkorlikning muhim mezonlaridan biridir. Xususan, adabiy matnlarda obrazli ifoda vositalari – metafora, metonimiya, allegoriya, oksyumoron kabi – adabiy asarga chuqurlik va estetik go'zallik bag'ishlaydi. Oksyumoron, ya'ni ziddiyatli so'zlarning birlashishi orqali yaratilgan obraz, o'quvchi e'tiborini tortib, fikrning dramatik va emotsional kuchini oshiradi. Shu jihatdan, zamonaviy o'zbek she'riyatida oksyumoronlardan foydalanish ijodkorning mahorati va tilga bo'lgan nozik hissiyotini namoyon etadi.

Zebo Mirzo – o'zbek adabiyotida o'zining noan'anaviy poetik ifoda uslubi bilan ajralib turadigan shoirlardan biridir. Uning she'riyatida oksyumoronlar nafaqat badiiy estetika vositasi, balki falsafiy va emotsional mazmunni kuchaytiruvchi vosita sifatida ham keng qo'llaniladi. Shu sababli, Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlardan foydalanish uning ijodiy mahoratini, til bilan ishlashdagi noziklik va poetik tafakkurini chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Mazkur tezis ishining maqsadi – Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlardan foydalanish uslubini tahlil qilish, ularning she'riy obraz va

mazmunni ifodalashdagi o‘rni va badiiy samaradorligini aniqlashdir. Ishning vazifalari sifatida quyidagilar belgilangan: birinchidan, oksyumoron tushunchasi va uning adabiyotdagi funksiyalarini aniqlash; ikkinchidan, Zebo Mirzo she’riyatida oksyumoronlar misollarini tahlil qilish; uchinchidan, ularning badiiy, falsafiy va emotsional ta’sirini o‘rganish. Tezis ilmiy yangiligi shundaki, u Zebo Mirzo she’riyatida oksyumoronlardan foydalanish masalasini kompleks tarzda, til va badiiyat nuqtai nazaridan tahlil qiladi hamda zamonaviy o‘zbek adabiyotida oksyumoronning poetik ahamiyatini ochib beradi. Ishning nazariy asoslari sifatida zamonaviy adabiyotshunoslik, poetics va stilistika tadqiqotlari qabul qilingan.

Adabiyotlar tahlili. Oksyumoron – adabiy tilning eng nozik va murakkab ifoda vositalaridan biri bo‘lib, ziddiyatli ma’nolarning birlashishi orqali o‘quvchida chuqur emotsional va estetik ta’sir uyg‘otadi. Ilmiy adabiyotlarda oksyumoron tushunchasi, uning badiiy funksiyalari va adabiy jarayondagi roli haqida ko‘plab tadqiqotlar mavjud.

Masalan, G. Lukach va V. Propp o‘z asarlarida obraz vositalari va ularning adabiy matndagi funksiyalarini tahlil qilgan holda, oksyumoronni dramatik va kontrast effekt yaratishdagi muhim vosita sifatida ko‘rsatadi. O‘zbek adabiyotshunosligi sohasida esa, A. Olimov va N. Qodirov oksyumoronlardan zamonaviy she’riyatda foydalanish, ularning emotsional va falsafiy mazmunni ifodalashdagi ahamiyatini tadqiq qilgan.

Zebo Mirzo ijodi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar nisbatan cheklangan bo‘lsa-da, uning poetik uslubi va til bilan ishlashdagi nozikligi bir qator maqolalarda va tanqidiy sharhlarda qayd etilgan. Masalan, S. Rahmatov va M. Toshpo‘latov Zebo Mirzo she’riyatida obrazlarning murakkabligi va ziddiyatli birlashmalar orqali yaratilgan badiiy effektni alohida ta’kidlaydi. Shu nuqtai nazardan, Zebo Mirzo she’riyatida oksyumoronlar nafaqat emotsional kayfiyatni oshiruvchi vosita, balki falsafiy tafakkur va ichki dramatik ziddiyatni ifodalovchi strategiya sifatida ishlatiladi. Shuningdek, xalqaro tadqiqotlarda oksyumoronlarning lingvistik va kognitiv asoslari ham o‘rganilgan. J. Lakoff va M. Johnson lingvistik metafora va oksyumoronlar orqali inson tafakkuri va tilning o‘zaro bog‘liqligini izohlaydi, bu esa she’riyat tahlilida oksyumoronlarning konseptual va obrazli jihatlarini tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, S. Freud va boshqa psixoanalitik nazariyotchilar oksyumoronlar orqali insonning ichki qarama-qarshiliklari va psixologik murakkabliklarini ifodalash mumkinligini ta’kidlaydi. Shu orqali oksyumoronlar nafaqat badiiy, balki psixologik tahlil vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Zebo Mirzo she’riyatida oksyumoronlar turli janrlarda va tematik doiralarda qo‘llaniladi. Masalan, sevgi she’rlarida “Mehr g‘am” yoki “Sevgi

azob" kabi birikmalar inson ruhiyatidagi qarama-qarshi hissiyotlarni ifodalashda ishlatiladi. Tabiatga oid she'rlarida esa "Sokin bo'ron" yoki "Siyoh nur" kabi oksyumoronlar orqali shoir tabiatning dramatik va paradoksal holatlarini badiiy tarzda yetkazadi. Shu bilan birga, Zebo Mirzo falsafiy she'rlarida "Hayot o'lim" yoki "Umid soya" kabi oksyumoronlar hayot va vaqt, mavjudlik va yo'qolish kabi murakkab mavzularni ochib beradi. Shuni ta'kidlash joizki, mavjud tadqiqotlar oksyumoronning umumiy badiiy funksiyalari va uning adabiyotdagi ahamiyatini yoritgan bo'lsa-da, Zebo Mirzo ijodidagi maxsus tahlil yetarli emas. Shu sababli, mazkur ishning ahamiyati shundaki, u Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlardan foydalanishning poetik va estetik xususiyatlarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shoir oksyumoronlarni til bilan ishlashdagi noziklik, ichki dramatik ziddiyat va emotsional kontrastni yaratish vositasi sifatida mahorat bilan qo'llaydi, bu esa uning zamonaviy o'zbek she'riyatidagi o'ziga xos poetik uslubini yanada yorqin ko'rsatadi.

Tadqiqot muhokamasi. Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlar ijodkorlikning ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ladi. Oksyumoron – ziddiyatli yoki qarama-qarshi so'zlarni birlashtirish orqali yangi ma'no va estetik effekt hosil qiluvchi poetik vosita bo'lib, u she'rning mazmuni va hissiy kayfiyatini chuqurlashtiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Zebo Mirzo oksyumoronlardan turli qatlamlarda foydalanadi: emotsional, falsafiy, vizual va ritmik qatlamlarda.

Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlar inson ruhiyatining murakkabligini ochib beradi. Masalan, "Shodlik g'am" yoki "Yorug' qorong'ulik" kabi birikmalar orqali shoir ichki qarama-qarshilikni – baxt va qayg'u, umid va xavotir kabi hissiy kontrastlarni ifodalaydi. Bunday oksyumoronlar o'quvchida kuchli emotsional reaktsiya uyg'otadi, she'rni yanada esda qolarli qiladi. Tadqiqot davomida shoirning sevgi va tabiatga oid she'rlarida ham ushbu uslubning keng qo'llanilishi aniqlangan. Masalan, sevgi she'rlarida "Sevgi dard" yoki "Mehr sog'inch" kabi oksyumoronlar insonning ichki kechinmalarini aks ettiradi.

Oksyumoronlar shoirning falsafiy tafakkurini ham ochib beradi. Masalan, "Tong qorong'uligi" oksyumoroni orqali inson hayotidagi paradoksal vaziyatlar – yangi boshlanish va tushkunlik, umid va shubha o'rtasidagi ziddiyatlar ifodalanadi. Shu tarzda, shoir hayotiy, ijtimoiy va ma'naviy qarama-qarshiliklarni badiiy shaklda yetkazadi, o'quvchida tafakkur va ichki muhokama uyg'otadi. Tadqiqotda ushbu oksyumoronlar orqali Zebo Mirzo she'riyatida ma'naviy va psixologik chuqurlik hosil qilinishini ko'rsatish mumkin.

Zebo Mirzo she'rlarida oksyumoronlar vizual obrazlarni yaratishda ham ishlatiladi. Masalan, "Sokin shovqin" yoki "Siyoh nur" kabi ifodalar o'quvchining tasavvurini uyg'otadi, she'rning ritmik strukturasi bilan uyg'unlashadi va matnga estetik ohang beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, shoir oksyumoronlar yordamida she'r matnini ritmik, musiqiy va ko'zni qamashtiradigan vizual shaklda boyitadi.

Tahlil davomida Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlar sevgi, tabiat, inson psixologiyasi va ijtimoiy masalalarni yoritishda ishlatilishi aniqlangan. Shu orqali shoir o'z ijodida tematik va badiiy xilma-xillikni ta'minlaydi. Masalan, "Tabiat g'am" oksyumoroni orqali tabiatdagi qarama-qarshiliklar – tinchlik va bo'ron, nur va qorong'ulik kabi holatlar badiiy ifodalanadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlardan foydalanish ijodkorning til va obrazlar bilan ishlashdagi nozikligini, poetik tafakkurini va zamonaviy o'zbek she'riyatidagi o'ziga xosligini namoyon qiladi. Oksyumoronlar orqali shoir she'rga chuqur falsafiy mazmun, emotsional ziddiyat va estetik go'zallik bag'ishlaydi. Shu bilan birga, tadqiqot shuni ko'rsatdiki, oksyumoronlardan foydalanish nafaqat shoirning individual poetik uslubini aks ettiradi, balki zamonaviy o'zbek she'riyatida badiiy innovatsiyaning bir ko'rinishi sifatida qaralishi mumkin.

Xulosa. Ushbu tezis ishida Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlardan foydalanish uslubi, ularning poetik va estetik ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, oksyumoronlar shoir ijodida quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

1. Emotsional qatlamni boyitish – ziddiyatli so'z birikmalari o'quvchida kuchli hissiy reaktsiyalar uyg'otadi va she'r matnining dramatik ta'sirini oshiradi.
2. Falsafiy mazmunni ifodalash – hayotiy paradokslar va inson ruhiyatidagi ichki qarama-qarshiliklar oksyumoronlar orqali chuqur va ta'sirli tarzda namoyon bo'ladi.
3. Estetik go'zallik yaratish – she'r matnining ritmik va vizual ohangini boyitadi, obrazlarning esda qolarliligini oshiradi.
4. Ijodiy uslubni shakllantirish – shoirning individual poetik tafakkuri va zamonaviy o'zbek she'riyatidagi yangicha estetik yondashuvini namoyon qiladi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, Zebo Mirzo she'riyatida oksyumoronlar nafaqat badiiy bezak, balki mazmuniy chuqurlik, emotsional dramatizm va falsafiy tafakkur vositasi sifatida samarali ishlatiladi. Shu sababli, oksyumoronlardan foydalanish Zebo Mirzo ijodining muhim jihati bo'lib, uning she'riyatiga o'ziga xos badiiy rang va nozik poetik ifoda bag'ishlaydi. Natijada, ushbu ish oksyumoron tushunchasi va uning Zebo Mirzo she'riyatidagi roli bo'yicha ilmiy nazariy asos yaratadi, shuningdek, zamonaviy o'zbek adabiy tanqidida bu masalani yanada chuqurroq o'rganish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Olimov, A. Zamonaviy o'zbek she'riyati va poetik obrazlar. Toshkent: Fan, 2018.
2. Qodirov, N. O'zbek she'riyatida obrazli ifoda vositalari. Toshkent: Akademnashr, 2020.
3. Rahmatov, S. Zebo Mirzo ijodida til va obraz san'ati. Toshkent: Sharq, 2019.

4. Toshpo‘latov, M. Zebo Mirzo va zamonaviy o‘zbek she’riyati. Toshkent: Adabiyot, 2021.
5. Mirzo, Z. Tanlangan she’rlar. Toshkent: Yosh gvardiya, 2017.